

บทที่ 4

ทฤษฎีความเครียดของครอบครัว

Family Stress Theory

ทฤษฎีความเครียดของครอบครัว เป็นทฤษฎีที่มีวิัฒนาการอยู่ในช่วงที่ 3 ของทฤษฎีครอบครัว เช่นเดียวกับทฤษฎีพัฒนาการครอบครัวคือระหว่าง ศ.ศ. 1946 – 1960 โดยจุดกำเนิดทฤษฎีความเครียดของครอบครัวเนื่องมาจากการสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงในสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1930 เป็นเหตุให้ นักทฤษฎี นักวิจัย และนักวิชาการได้ทำการศึกษาเพื่อหารือในการช่วยเหลือครอบครัว จนในที่สุดได้พัฒนาแบบจำลองทฤษฎีความเครียดของครอบครัว เพื่อการศึกษาและความเข้าใจเกี่ยวกับความเครียดของครอบครัว แบบจำลองดังกล่าว ยังคงเป็นแบบจำลองที่ได้รับความนิยมในการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว จนถึงปัจจุบัน การกล่าวถึงทฤษฎีความเครียดของครอบครัวในหนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วยหัวข้อสำคัญคือ 1) ความเป็นมาโดยสังเขปของทฤษฎีความเครียดของครอบครัว 2) สมมติฐานของทฤษฎีความเครียดของครอบครัว 3) คำศัพท์และแนวคิดสำคัญของทฤษฎีความเครียดของครอบครัว และ 4) ข้อวิพากษ์และข้อจำกัดในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีความเครียดของครอบครัว โดยรายละเอียดแต่ละหัวข้อมีดังนี้

1. ความเป็นมาโดยสังเขป

สภาพเศรษฐกิจตกอย่างรุนแรงในสหรัฐอเมริกาในทศวรรษที่ 1930 ทำให้นักทฤษฎี นักวิชาการ และนักวิจัยได้ทำการศึกษาเพื่อช่วยเหลือครอบครัวและที่สำคัญคือการศึกษาของ เอ็งเจล (Angell) และ การศึกษาของ คาวันและแรนค์ (Cavan and Ranck) ในช่วงปี ค.ศ. 1936 – 1938 ได้ทำการวิจัยเพื่อหาวิธีช่วยให้สมาชิกครอบครัวสามารถจัดการกับปัญหารายได้ที่ลดลงและความเครียดของสมาชิกในครอบครัวที่เกิดจากการว่างงานในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ ทั้งนี้ เอ็งเจล พบว่า ครอบครัวมีวิธีแก้ปัญหาเกี่ยวกับการลดลงของรายได้ในช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ 2 วิธีคือ การรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการปรับตัวของสมาชิกครอบครัว (Smith, Hamon, Ingoldsby & Miller, 2009)

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอธิบายถึง การที่สมาชิกในครอบครัว มีความรู้สึกใกล้ชิดกัน หรือความเป็นเอกภาพของสมาชิกในครอบครัว และมีความพึ่งพา กันในทางเศรษฐกิจ ส่วนการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัวอธิบายถึง ความสามารถของสมาชิกในครอบครัวที่มีความยืดหยุ่นในการจัดการกับปัญหาต่างๆ การตัดสินใจร่วมกันในฐานะสมาชิกครอบครัว และการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการดำรงชีวิต รวมทั้งบทบาทต่างๆ และกฎกติกาต่างๆ ที่สมาชิกในครอบครัวถือเป็นแนวปฏิบัติ โดยครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสามารถปรับตัวได้ง่ายต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ย่อมทำให้มีความสามารถในการจัดการกับความเครียดได้อย่างดีเมื่อประสบกับภาวะการว่างงาน อันเนื่องมาจากเศรษฐกิจตกต่ำ

นอกจากนั้น การศึกษาในทำงเดียวกันเกี่ยวกับการยึดเหนี่ยวต่อกันในครอบครัวซึ่งศึกษาโดย คาวนและแรงค์ ได้ศึกษาครอบครัวทั้งก่อนและหลังการเกิดสภาพเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง อธิบายให้เห็นว่า ครอบครัวที่สมาชิกมีความสามารถหาวิธีการในการจัดการและมีความยึดเหนี่ยวต่อกันในครอบครัวก่อนที่จะเกิดสภาพเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง จะมีความสามารถในการจัดการกับความสูญเสียที่เกิดจากสภาพเศรษฐกิจตกต่ำได้ดีกว่าครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวขาดวิธีการในการจัดการที่ดี ซึ่งครอบครัวดังกล่าวต้องเผชิญกับความยากลำบากที่ยานานกว่า (Smith, Hamon, Ingoldsby & Miller, 2009)

การศึกษาเกี่ยวกับวิธีการที่สมาชิกครอบครัวจัดการกับการสูญเสียทางเศรษฐกิจของครอบครัวของ คูส (Koos) โดยการใช้แบบจำลองโรลเลอร์ – โคลสเตอร์ ของ ชิล ซึ่งเป็นแบบจำลองเพื่อการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวเมื่อต้องเผชิญกับภาวะวิกฤต แบบจำลองดังกล่าวเปรียบเสมือนรถไฟ夷าในสวนสนุกที่มีรางสูงชันขึ้นลงคล้ายกับสภาพการณ์ในครอบครัวที่เปลี่ยนไปมาอย่างรุนแรง โดย ชิล ได้แบ่งระยะการปรับตัวของครอบครัวเมื่อเผชิญสถานการณ์ความเครียดเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การเผชิญภาวะวิกฤต (crisis) 2) ความระสำราญของครอบครัว (disorganization) 3) การฟื้นฟูของครอบครัว (recovery) และ 4) การสร้างรูปแบบใหม่ของครอบครัวที่ดีและเหมาะสมกว่าเดิม (reorganization)

ระยะที่ 1 การเผชิญภาวะวิกฤต เป็นช่วงเวลาที่ครอบครัวเผชิญกับเหตุการณ์ที่รุนแรงทำให้เกิดความเครียด ตัวอย่างเช่น การสูญเสียหัวหน้าครอบครัวอย่างกะทันหัน การตกงานของหัวหน้าครอบครัวอย่างกะทันหัน การหย่าร้างของครอบครัวขณะที่ลูกกำลังอยู่ในวัยเรียน ซึ่งทำให้สมาชิกครอบครัวตกลอยู่ในสภาพภาวะวิกฤต เป็นต้น

ระยะที่ 2 ความระสำระสายของครอบครัว จากการที่สมาชิกครอบครัวเผชิญกับภาวะวิกฤตส่งผลให้ครอบครัวเกิดความระสำระสายในระยะนี้ สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนต้องใช้ความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกแต่ละคนให้สามารถดำเนินอยู่ต่อไปได้

ระยะที่ 3 การพื้นฟูของครอบครัว ในการพื้นฟูของครอบครัวนั้น หากสมาชิกของครอบครัวมีความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ดีและสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นไม่รุนแรงมาก ครอบครัวก็จะพื้นฟูได้เร็ว แต่หากสมาชิกครอบครัวไม่มีความสามารถในการจัดการครอบครัวที่ดีและสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวมีความรุนแรง การพื้นฟูของครอบครัวย่อมเป็นไปได้ช้า

ระยะที่ 4 การสร้างรูปแบบใหม่ของครอบครัว เมื่อครอบครัวผ่านพ้นระยะวิกฤต สามารถจัดการกับความระสำระสาย ตลอดจนสามารถพื้นฟูได้ ครอบครัวก็จะมีการสร้างรูปแบบใหม่ โดยสมาชิกครอบครัวจะสร้างรูปแบบใหม่ของครอบครัวที่ดีและเหมาะสมกว่าเดิม ตัวอย่างเช่น ครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวต้องว่างงาน สมาชิกครอบครัวที่ไม่เคยช่วยหัวหน้าครอบครัวในการหารายได้ ก็อาจต้องเปลี่ยนบทบาท และหน้าที่ให้แม่บ้านและลูกบางคนช่วยกันทำงานเพื่อหารายได้ ใน